

Društveni položaj ruralnih žena i mogućnosti njegova unapređenja

Šmituc, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

**Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek /
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:248411>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical
Sciences Osijek - Repository of the Faculty of
Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Ivana Šmituc

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

**Društveni položaj ruralnih žena i mogućnosti njegovala
unapređenja**

Završni rad

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET AGROBIOTEHNIČKIH ZNANOSTI OSIJEK

Ivana Šmituc

Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda

Smjer Agroekonomika

**Društveni položaj ruralnih žena i mogućnosti njegova
unapređenja**
Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu završnog rada:

1. Dr.sc. Olgica Klepač, mentor
2. Izv.prof.dr.sc. Snježana Tolić, član
3. Izv.prof.dr.sc. Tihana Sudarić, član

Osijek, 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek
Preddiplomski sveučilišni studij Poljoprivreda, smjer Agroekonomika

Završni rad

Ivana Šmituc

Društveni položaj ruralnih žena i mogućnosti njegova unapređenja

Sažetak: Ovaj završni rad prikazuje društveni položaj ruralnih žena i mogućnosti njegova unapređenja. Raspravlja o položaju žena u ruralnim prostorima. Zašto nakon cjeloživotnog rada na poljoprivrednim gospodarstvima one i dalje nemaju dovoljno godina radnog staža, zašto pristaju na lošije uvjete rada i manje plaće nego žena koja živi u urbanim područjima, kao i kako je patrijarhalno društvo utjecalo na društveni, gospodarski i socioekonomski položaj žena u ruralnim naseljima.

Ključne riječi: žene, ruralno naselje, urbano naselje, obrazovanje žena, položaj žena

25 stranica, 2 slike, 1 tablica, 18 literaturnih navoda

Rad je pohranjen: u Knjižnici Fakulteta agrobiotehničkih znanosti u Osijeku i u digitalnom repozitoriju završnih radova Fakulteta agrobiotehničkih znanosti u Osijeku

BASIC DOCUMENTATION CARD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek
Undergraduate university study Agriculture, course Agroeconomic

BSc Thesis

The social position of rural women and the possibilities of its improvement

Summary: This final paper shows the social position of rural women and the possibilities of its improvement. Discusses the position of women in rural areas. Why after a lifetime of working on agricultural farms do they still not have enough years of service, why do they agree to worse working conditions and lower wages than women living in urban areas, as well as how patriarchal society has affected the social, economic and socioeconomic position of women in rural areas settlements.

Keywords: women, rural settlement, urban settlement, women's education, position of women

25 pages, 2 pictures, 1 table, 18 references

BSc Thesis is archived in Library of Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek and in digital repository of Faculty of Agrobiotechnical Sciences in Osijek

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. MATERIJAL I METODE.....	2
3. REZULTATI I RASPRAVA	3
3.1. Važnost razumijevanja društvenog položaja ruralnih žena	3
3.1.1 Društveni položaj žena u ruralnom društvu kroz istraživanja i statističke podatke ..	6
3.1.2. Društvene uloge i očekivanja od ruralnih žena	10
3.2. Rodna neravnopravnost u ruralnim područjima.....	13
3.2.1. Nasilja nad ženama u ruralnim područjima.....	15
3.3. Mogućnosti unapređenja društvenog položaja ruralnih žena	16
3.3.1. Promicanje obrazovanja za ruralne žene	17
3.3.2. Osnaživanje ruralnih žena kroz edukaciju o njihovim pravima	19
3.3.3 Politike i strategije za unapređenja društvenog položaja ruralnih žena - primjer Hrvatske	20
4. ZAKLJUČAK	23
5. POPIS LITERATURE	24

1. UVOD

U posljednjem stoljeću dogodile su se velike promjene u ruralnim područjima Europe, pa tako i Hrvatske. Pojavom industrijalizacije ljudi su krenuli u migracije za poslom i tako je krenulo iseljavanje europskog sela. Posljedica toga su velike razlike između urbanog i ruralnog područja. Ova promjena između ostaloga, negativno je utjecala i na žene. Vidljiv je jaz između žena u ruralnom području i onih u urbanom. Žene su se našle pred velikim preprekama kao što su ograničeni pristup zapošljavanju, dvostruko ili čak trostruko opterećenje radom, nedostatak pristupa obrazovanju i obuci, vlasništvu u imovini, te ono što se još uvijek teško mijenja, stalna podzastupljenost u tijelima i forumima koji donose odluke.

Važno je razumjeti da su žene ključni pokretači razvoja u ruralnim područjima. One imaju ulogu katalizatora u postizanju transformacijskih gospodarskih, ekoloških i društvenih promjena potrebnih za održivi razvoj. U cjelini, zaslužne su za pružanje potpore kućanstvima i zajednici kroz prehrambenu raznovrsnost, stvaranje prihoda, pružanje sigurnosti djeci, kao i za opće blagostanje. Međutim, obzirom na područje gdje se nalaze, seoske žene i djevojke imaju ograničen pristup zdravstvenoj skrbi, obrazovanju, širem zaposlenju, kao i potpunom uživanju ljudskih prava, i to ih tjera na razmišljanje o napuštanju ruralnih sredina. Unatoč ograničenjima s kojim se suočavaju žene u ruralnim sredinama, one imaju ključnu ulogu u proizvodnji hrane, a čine i veliki dio poljoprivredne radne snage na globalnoj razini. Pitanje je koliko bi tek žene uspjele doprinijeti kada bi im bile pružene i sve mogućnosti koje imaju žene u urbanim područjima. Važno je napomenuti da osim što su ograničene na oblike zaposlenja pa su većinom primorane raditi u obiteljskim gospodarstvima, one provode i više vremena od urbanih žena i muškaraca u reproduktivnim i kućanskim poslovima, uključujući i brigu za djecu i bolesne. Sve je to zbog loše ruralne infrastrukture i usluga, ali i zbog kulturološki dodijeljenih uloga i postavljanja stereotipa koje ograničavaju ženu u društvenom i gospodarskom sudjelovanju. Ulaganjem napora u osnaživanje žena u ruralnim sredinama utječe na dobrobit pojedinca, obitelji i ruralnih zajednica, a uz to i na ekonomsku produktivnost obzirom da veliki broj žena čini udio u poljoprivrednoj radnoj snazi.

Rad je sastavljen od pet povezanih poglavlja. Prvo poglavlje je uvodno gdje se objašnjava osnovna tema rada. Drugo poglavlje ističe osnovne ciljeve koje rad teži postići te korištene materijale i metode. Treće poglavlje fokusirano je na opis situacije s kojom se suočavaju žene koje žive u ruralnim područjima ističući elemente neravnopravnosti, pojašnjenje osnovnih

prepreka, ali i mogućnosti za unapređenje položaja žena. Posljednje poglavlje je zaključno gdje se sažimaju osnovni nalazi istraživanja te izneseni završno mišljenje.

2. MATERIJAL I METODE

Osnovno pitanje na koje rad želi odgovoriti je kakav je društveni, socio-ekonomski i kulturni položaj žena na ruralnom području i kako se može dodatno unaprijediti. Osnovni cilj je stoga istaknuti važnost razumijevanja društvenog položaja ruralnih žena promatrano kroz njihov sveukupni doprinos i ulogu u ruralnom društvu.

S jedne strane, cilj je opisati položaj žena isticanjem osnovnih prepreka s kojima se suočavaju upotrebom podataka iz do sada provedenih istraživanja o temi položaja ruralnih žena i analizom dostupnih statistika Državnog zavoda za statistiku i Eurostata o radnom i obrazovnom statusu žena u ruralnim prostorima Europske unije i Hrvatske. Istodobno je cilj i dublje prikazati problem rodne nejednakosti u ruralnom društvu. S druge strane, cilj je detektirati osnovne mogućnosti za unapređenje položaja žena na selu pregledom osnovnih politika i mjera Europske unije i Hrvatske vezanih uz unapređenje položaja žena na selu i rodne ravnopravnosti. Svi prikupljeni podaci i informacije u radu su podvrgnuti analizi te interpretirani i prikazani upotrebom metode sinteze.

3. REZULTATI I RASPRAVA

3.1. Važnost razumijevanja društvenog položaja ruralnih žena

Za početak rasprave važno je definirati i istaknuti specifičnosti ruralnih prostora, s obzirom na to da gdje ljudi žive, istraživanja ukazuju, ima utjecaja na životne šanse određenih segmenata stanovništva. U ovom radu naglasak je na ruralnim ženama, a u nastavku se, prikazom statističkih podataka i rezultata različitih istraživanja, opisuje društveni položaj ruralnih žena te ističu karakteristike ruralnih prostora koje taj položaj čine nepovoljnim.

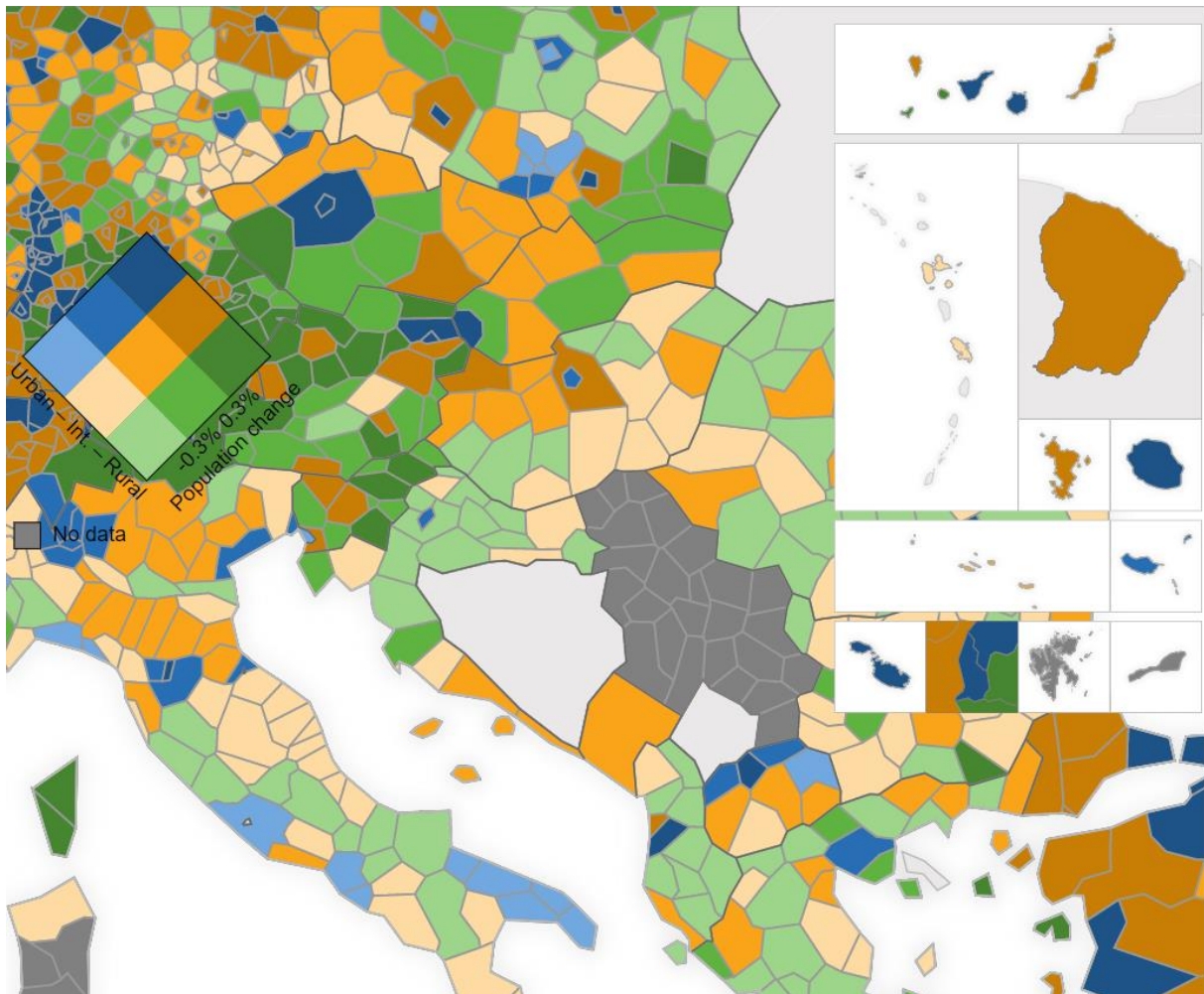
Kako ističu Cesar i Broz (2014:5)“ruralni prostor predstavlja ona područja u kojima gospodarski prevladavaju poljoprivredne djelatnosti i šumarstvo te seoska naselja s nerazvijenom komunalnom i drugom infrastrukturom“.

Moguće je podjelu između ruralnih i urbanih sredina u RH napraviti i prema području življenja, odnosno prema administrativnim jedinicama. Tada manje administrativne jedinice ili općine predstavljaju ruralna naselja, dok su gradovi dio urbanih naselja. Popisu 2001., od ukupnog stanovništva od 4.437.460 (DZS, Popis stanovništva 2001.), 44,4 % (1.971.005) stanovnika smatra se ruralnim stanovništvom, što je povećanje od 1,7% od Popisa 2011., a 55,6 % (2.466.455) smatra se urbanim stanovništvom. Prema Popisu iz 2011. godine, ukupan broj stanovnika RH bio je 4.284.889, od čega je 2.079.877 stanovnika živjelo u gradovima i većim naseljima, dok je 2.205.012 stanovnika živjelo u ruralnim područjima (Čagalj i sur., 2021:96).

Ipak, najjednostavniji i najčešće upotrebljavan kriterij za razlikovanje ruralnih i urbanih područja onaj je Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) zasnovan na gustoći naseljenosti. Prag razdvajanja ruralnih od urbanih područja je 150 stanovnika na km². Primjenom tog kriterija, dolazimo do podatka da oko 90% ukupnog teritorija Hrvatske predstavlja ruralni prostor, gdje živi približno 40% ukupnog hrvatskog stanovništva (Cesar i Broz, 2014).. Upotrebom tog kriterija, u Hrvatskoj se 14 županija svrstava u pretežito ruralna područja s ukupno 46,5% stanovništva zemlje. Županija s najviše stanovnika u pretežito ruralnom području je Zagrebačka županija, dok je ona s najmanjim brojem stanovnika Ličko-senjska. Čak 6 županija su označene kao značajno ruralna područja s 35% ukupnog stanovništva zemlje (Čagalj i sur., 2021).

Zato je važno govoriti općenito o ruralnim temama u kontekstu Hrvatske, ali i Europe jer, „ruralnost“ prostora karakterizira cijelu Europu čije pretežno ruralne regije čine gotovo polovicu (44,7%) površine EU, iako je udio ruralnog europskog stanovništva u ukupnom broju ljudi u EU 2021. godine bio tek 20,8%.

Na slici 1. prikazan je izgled urbanih i ruralnih područja zemalja EU, ali je fokus stavljen na Hrvatsku. Kako je vidljivo na Slici 1, cijela Hrvatska pretežno je ruralno područje, s iznimkom Grada Zagreba. Nadalje, kada se gledaju podaci prema populaciji u ruralnim regijama, Eurostat navodi kako su u razdoblju od 2015.-2020. među ruralnim regijama s najvećom stopom depopulacije, ili gubitka stanovništva, bile dvije hrvatske regije Vukovarsko-srijemska županija (-2,5% godišnje), Požeško-slavonska županija (-2,3%), te jedna bugarska regija Vidin s također (-2,3%) (Eurostat, 2023).

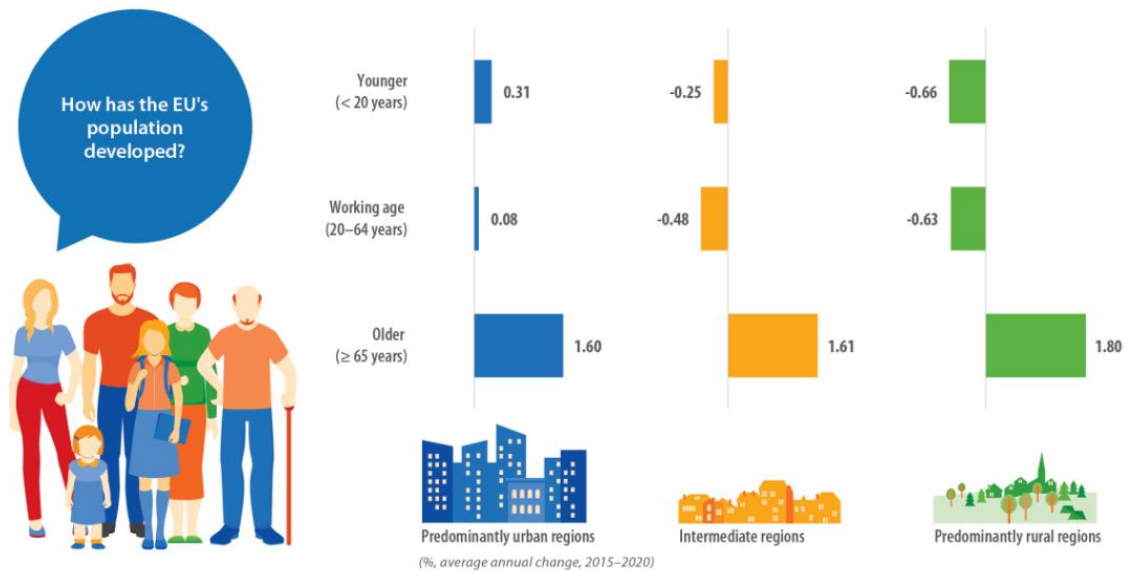

Slika 1. Prosječna godišnja promjena stanovništva prema urbano-ruralnoj tipologiji u 2020. godini

Izvor: Eurostat (2023) Predominantly rural regions experience depopulation
<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230117-2>

Zanimljivo je istaknuti da relativno malo mladih ljudi u dvadesetim godinama živi u ruralnim područjima, što sugerira da su napustili te regije kako bi nastavili svoje školovanje ili su u potrazi za poslom. Nadalje, zanimljivo je i kako zapravo više muškaraca živi u ruralnim područjima, razlog tome je možda što žene teško pronalaze zaposlenje u tim regijama te

gravitiraju prema urbanim područjima. Prikazano na Slici 2., vidljivo je kako iz ruralnih regija stanovništvo iseljava, dok se u drugim regijama povećava broj. Isto tako, mladi su većinom ti koji napuštaju ruralna naselja, a starije stanovništvo prevlada (Eurostat, 2022).

Slika 2. Struktura stanovništva po pojedinim regijama

Izvor: Eurostat (2022) Urban-rural Europe - demographic developments in rural regions and areas, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_demographic_developments_in_rural_regions_and_areas#Population_structure

Vrlo često kada se obrađuju ruralne teme, u fokusu su negativni procesi i aspekti života na selu, nedostaci života u ruralnim područjima te posljedični trendovi iseljavanja, posebice mladih, senilizacije stanovništva, demografskog sloma i slično. S druge strane, treba shvatiti da ruralno područje, koje predstavlja veliki dio stanovništva i gotovo cijeli hrvatski prostor, ima i jako puno prednosti. Sinković i Đugum (2011:143) kažu kako je "prednost ruralnog područja u sposobnosti da se relativno brzo može prilagoditi gospodarskim, društvenim, kulturnim, ekološkim i tehnološkim promjenama i potpuno se integrirati u tržišno gospodarstvo, te je upravo zato potrebno neprekidno poboljšavati kvalitetu življenja stanovništva." Čagalj i suradnici (2021) ističu kako je stanovništvo koje živi u urbanim područjima, za razliku od stanovništva iz ruralnih područja, nezadovoljnije smještajem, nepovjerljivije prema lokalnim vlastima, i unatoč većim приходima, suočeno s većim troškovima života. A vidljivi su i neki novi trendovi. Prema OECD kriteriju, u posljednjem desetljeću udio ruralnog stanovništva

povećao se s 43,80 % na 51,47 % u ukupnom stanovništvu RH. U posljednjem desetljeću ukupan broj stanovnika smanjio se za ukupno 214.160 stanovnika, dok se povećao broj stanovnika u ruralnim područjima za 234.045." (Čagalj, i sur. 2021:97). Nakon perioda gdje se broj stanovnika u ruralnim naseljima smanjivao, u posljednjim godinama bilježi se rast.

3.1.1 Društveni položaj žena u ruralnom društvu kroz istraživanja i statističke podatke

Žene u ruralnim sredinama suočavaju se s mnogim ograničenjima koje su potrebne za osnovni život koje imaju žene u urbanim područjima, a pod tim se misli na obrazovanje, zaposlenje, zdravstvena skrb. Značajne podatke za ovaj rad pruža istraživanje iz 2011. godine koje su na temu položaja žena u ruralnim područjima, i pod nazivom "101 pitanje za ženu iz ruralnih područja" proveli Sinković i Đugum. Tada je 1656 ispitanica, starosti od 18 do 81. godine, odgovorilo je na pitanja anketa. Bilo je to sveobuhvatno ispitivanje provedeno na razini 18 županija Republike Hrvatske. Kada je u pitanju razina obrazovanja žena, 4% ispitanica ima osnovno obrazovanje, dok je 3,9% bez osnovnog obrazovanja. Najveći broj ispitanica, njih 56,4% ima srednjoškolsko obrazovanje, dok tek nekih 6% ispitanica ima visoku, višu ili magisterij. Treće pitanje glasilo je "Imate li želju za usavršavanjem znanja?", na što je čak 60% ispitanica odgovorilo sa "da", međutim, njih 60% je isto tako odgovorilo da nemaju mogućnosti za usavršavanje. Zanimljivo pitanje je bilo i u vezi posjedovanja vozačke dozvole, na što je 60% ispitanica reklo da ju posjeduje, ali isto tako, od broja ispitanica koje imaju vozačku, čak njih 57% ne vozi osobni automobil. Sljedeća pitanja bila su usmjerena na razinu znanja ispitanica. 25% ispitanica je odgovorilo da nisu informatički pismene, 25% da imaju loše znanje, dok ostatak ispitanica imaju osrednje ili vrlo dobro informatičko znanje. Na pitanje poznavanju jezika, 36% odgovara da znaju barem jedan strani jezik, dok njih 63% ne zna. Nadalje, sljedeća pitanja odnosila su se na vlasničku strukturu. Na pitanje "Tko je vlasnik OPG kojeg imate?", tek je njih 13% odgovorilo da su one vlasnice, dok 48% OPG-a je na suprugu ili partneru, 28% na roditeljima. Većina ispitanica, njih 63% smatra kako na njihovom OPG-u postoji podjela na muške i ženske poslove, dok njih 28% smatra da ima djelomične podjele. Od 1263 sudionice ankete, njih 16% radi na svom gospodarstvu manje od 8 sati, njih 38% radi od 9 do 12 sati, njih 20% više od 12 sati, a 25% ovisno o sezoni poslova. Jedino od pitanja je bilo i radni status. 33% ispitanica se izjasnilo kao domaćice, 27% njih je nezaposleno, 23% je zaposleno, 7% je zaposleno sezonski, a ostalo su umirovljenice i studentice. Bilo je tu 101 pitanje, ali jedno od njih najviše šokira. Na pitanje "proživljavate li nasilje u obitelji?", poražavajući podatak je da od 1656 ispitanica, 31% proživljava često, 43% ponekad, a samo

25% je odgovorilo sa ne, a čak njih 70% je izjavilo kako bi htjele pomoć u smislu sprječavanja nasilja.

Iz provedenog istraživanja može se zaključiti kako većinom žene imaju srednjoškolsko obrazovanje koje im ne omogućuje rad u poslovima na višoj poziciji, međutim, takvih pozicija u ruralnim područjima i nema mnogo, što ostanak u ruralnim naseljima čini izglednijim za one s manjim razinama obrazovanja, dok se više mogućnosti u urbana naselja otvara ženama s višim razinama obrazovanja. Nadalje, zanimljivo je i kako više od pola ispitanica ima vozačku dozvolu, ali da od tog broja više od polovica ispitanica ne vozi. Zašto je to tako? Možda zbog financijske situacije koja im ne omogućuje posjedovanje dva automobila. Možda iz straha od odlaženja u urbana naselja obzirom da su naviknule voziti po manje prometnim prometnicama. No, bez obzira na razlog, kombinacija slabog obrazovanja i neposjedovanja vozačke dozvole dovode do toga da im se smanjuje mogućnost zaposlenja i dodatnog obrazovanja te doprinosi općoj nemobilnosti ruralnih žena.

Očito su teme obrazovanja i zapošljavanja ključne kada je u pitanju položaj žena, te ćemo u nastavku njima pokloniti posebnu pozornost.

Žene u ruralnim područjima imaju tendenciju ne prijavljivati svoju zaposlenost u obiteljskim gospodarstvima, ili odluče žrtvovati svoje zaposlenje u korist svoje obitelji pa sudjeluju u kućanskim i obiteljskim poslovima shvaćajući to kao dio kojim pridonose dobrobiti obitelji i zajednice. Dugoročno, na takav način štete sebi, svojem radnom iskustvu i kasnijim mirovinskim primanjima. Prema dostupnim podacima, zaposlenost žena u poljoprivredno znatno je niža od zaposlenosti muškaraca. "Nešto više od 50 tisuća obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva (OPG) danas je u vlasništvu žena, što je 29,2% udjela u ukupnom broju u Hrvatskoj, čak i nešto bolje od EU prosjeka od 28%. Gospodarstva u vlasništvu žena znatno je više nego 2016. ili 2010., a iako je takva otprilike i iskoristivost sredstava iz Programa ruralnog razvoja, kad su u pitanju žene, rekla bih da su njihove mogućnosti i perspektive puno veće." (Šajn Rak, 2022). Točnije, žena koje upravljaju OPG-ovima u Hrvatskoj ima 48.402, što je standardno prema prosjeku Europske unije, dok od toga broja, tek je njih 10% u skupini mladih poljoprivrednica. (Bončina, 2023).

Važno je uvidjeti kako je i za razvoj ruralnih područja i prihoda u ruralnom gospodarstvu ključno ulagati u osposobljavanje i obrazovanje žena. Tendencija je da žene u ruralnim područjima imaju nešto nižu razinu obrazovanja nego žene u gradovima ili muškarci. Uz to, vrlo je često da obrazovane žene migriraju u urbana područja u potrazi za zaposlenjem koje je u skladu s obrazovanjem, što smanjuje ukupnu razinu obrazovanja žena koje ostaju u ruralnim

područjima. Isto tako, realno je i za očekivati, ako se ne bude ulagalo u ruralna područja, da će sve više obrazovanih žena, pa tako i muškaraca, napuštati ruralna područja.

Johansson i Korkeaaja (1997) smatraju nedopustivim da se rad žene u kućanstvu, koji uključuje niz gospodarskih i drugih poslova, zanemaruje u statistikama i ne priznaje kao kvalifikacija za druge poslove. Neshvatljivo je da se rad na odgoju djece ne priznaje kao zasluga koja bi trebala kvalificirati za razne menadžerske i druge poslove. Ova se situacija mora promijeniti tako da rad žena na podizanju djece i vođenju (farme) kućanstva bude u potpunosti priznat kao kvalifikacija za druge poslove, reflektiran u statistikama i plaćen.

Pristup plaćenom poslu za žene u ruralnim područjima značiti će podizanje samopouzdanja i priliku za uzdržavanje članova svoje obitelji. No, mnoge seoske žene nemaju pristup poslovima, s tim ne postoji nikakva financijska naknada, posebno u odnosu na sate i razinu odgovornost za njihov rad. S druge strane, tamo gdje postoji prilika za isplaćivanje plaće, visina plaće je većinom minimalna. Razlog tome leži u nekoliko čimbenika. S jedne strane, većina radnih mjesta dostupnih u ruralnim područjima uglavnom je za niskokvalificirane radnike, dakle u sektorima s najnižim plaćama. S druge strane, zbog tradicionalnih obaveza žena u kućanstvu i zajednici, a time i njihove potrebe za fleksibilnijim radnim aranžmanima, njihove mogućnosti zapošljavanja obično su ograničene na najmanje zahtjevna, najmanje odgovorna, a time i najmanje financijski isplativa radna mjesta i zanimanja. Istodobno, i dalje postoji neizravna diskriminacija žena, budući da je vrsta posla koji obavljaju žene često podcijenjena, pa su stoga zanimanja koja favoriziraju zapošljavanje žena također u najniže plaćenim sektorima. Strojve i alate za mnoga ruralna zanimanja često dizajniraju muškarci za upotrebu od strane muškaraca. Ovo također povećava nedostatke za žene koje rade u poljoprivredi i drugim sektorima. Kako navodi Bončina (2023) "gotovo polovica ruralnih žena nikada ne odlazi na godišnji odmor, a u vrlo maloj mjeri sudjeluju u procesima donošenja odluka na lokalnoj i regionalnoj razini, mali broj njih su nositeljice poljoprivrednih gospodarstava, dok većina nema udjela u vlasništvu nad zemljištem ili gospodarstvom te su ekonomski ovisne o svojim supruzima."

Prema posljednjim podacima iz ožujka 2023. godine (Tablica 1.), u Hrvatskoj je ukupno bilo zaposlenih 1 597 798, od čega je 747 738 žena. Obzirom na temu završnog rada, gledati će se razina zaposlenih u poljoprivredi kao glavnog oblika zaposlenja u ruralnim područjima. Ukupno zaposlenih je 18 487, dok je od tog broja 5 830 žena. Ako se gleda broj nezaposlenih, ukupno ih je u ožujku bilo 117 985, od čega 65 003 čine žene.

Tablica 1. Aktivno stanovništvo republike hrvatske prema administrativnim izvorima i spolu

	II. 2023.		III. 2023.	
	ukupno	žene	ukupno	žene
Aktivno stanovništvo	1 705 251	807 509	1 709 778	809 694
Ukupno zaposleni	1 587 266	742 506	1 597 798	747 738
Zaposleni u pravnim osobama ¹⁾	1 378 206	655 979	1 386 640	660 416
Zaposleni u obrtu i slobodnim profesijama ²⁾	190 508	80 672	192 671	81 492
Zaposleni osiguranci poljoprivrednici ²⁾	18 552	5 855	18 487	5 830
Nezaposleni ³⁾	117 985	65 003	111 980	61 956
Stopa registrirane nezaposlenosti ⁴⁾ , %	6,9	8,0	6,5	7,7

Izvor: DZS. (2023) Zaposleni prema djelatnostima u ožujku 2023.

<https://podaci.dzs.hr/2023/hr/57989>

Zbog tako velikog broja nezaposlenih žena koje su registrirane, žene u ruralnim područjima imaju kasniji problem s mirovinskim prihodima. Franić i Kovačićek (2019:40) ističu da je jedan od glavnih izvora ekonomske ranjivosti žena u dobi za umirovljenje, njihov prekinuti radni vijek zbog tradicionalno rodno uvjetovane norme skrbi. Čak i kada su bile zaposlene, vrlo je vjerojatno da su radile skraćeno radno vrijeme i da su zarađivale manje.

Prema Franić i Kovačićek (2019:13) razlika između mirovina žena i muškaraca u EU više je nego dvostruko veća od razlike između njihovih primanja. Razlika u mirovinama između spolova u EU-u, mjerena primljenom godišnjom mirovinom i temeljena na podacima Eurostata, iznosila je 40%, u usporedbi s razlikom u plaćama između spolova od 16%. Razlog tome leži u većoj vjerojatnosti da će žene raditi puno poslova za koje nisu prijavljene pa zapravo većina nema ni prava na mirovinu, nadalje, nemaju pristup zakonskom priznavanju svog rada na OPG-u s nepunim radnim vremenom. Prema novom pravilniku, svaka godina rada s nepunim radnim vremenom računa se kao cijela godina, međutim, naravno uz niže ulaganje u mirovinski stup. Budući da su žene u prosjeku zarađivale manje od muškaraca, to je dovelo do nižih mirovina za žene, iz razloga što će žene raditi skraćeno radno vrijeme ili prekidati karijeru kako bi pomogle u podizanju obitelji ili briga za starije.

Očekuje se nešto bolja slika ruralnih područja s godinama jer se raznim politikama i EU fondovima nastoji smanjiti jaz između ruralnih i urbanih sredina. "Povećan fokus društva na ruralna

područja u RH povećava se s intenzivnim rastom turizma, povećanim interesom za rekreaciju te s izdašnim fondovima EU-a (SAPARD, IPARD, EAFRD) za razvoj ruralnih područja i poljoprivrede. RH se nalazi na 22 mjestu od 28 država članica po apsorpciji sredstava te blago zaostaje u apsorpciji raspoloživih sredstava fondova za ruralni razvoj u usporedbi s prosjekom EU-a. Isplaćeni iznosi u Hrvatskoj iz EAFRD-a, uključujući međuplaćanja, su na 33% nacionalne omotnice za programsko razdoblje 2014.–2020., u odnosu na 42 % za cijelu EU, prema dostupnim podacima iz 2019. godine." (Čagalj i sur., 2021:95).

3.1.2. Društvene uloge i očekivanja od ruralnih žena

Žene u ruralnim sredinama imaju mnoge uloge i odgovornost, od održavanja kućanskih poslova i poljoprivredne proizvodnje, do brige o zajednici i društvu. One također igraju značajnu ulogu u poboljšanju života i dobrobiti svojih zajednica. Međutim, rodni jaz između žena i muškaraca otežava ženama u ruralnim područjima da ostvare svoje potencijale. Zbog kulturnih normi, prema kojima muškarci migriraju u potrazi za poslom, žene su često ostavljene da se bore s teškim teretom preostalih obaveza. Moraju paziti na svoju djecu, pripremati obroke, obavljati kućanske poslove, saditi i žeti usjeve i čuvati stoku, odnosno osim standardno njenih poslova, u trenutku kada muškarac odlazi u potrazi za poslom, ona preuzima i njegove obaveze. Unatoč tim višestrukim izazovima, na njih dodatno utječu nejednakost resursa, smanjeni pristup uslugama, nedostatak obrazovanja i nejednaka prava. Društvo ima dvostruka očekivanja od žena. Naime, s jedne strane, od žena se očekuje da aktivno sudjeluju u društvenom radu i doprinose društvu; s druge strane, od žena se očekuje da potpuno prihvaćaju obiteljsku ulogu. Zbog velikog obiteljskog tereta i sukoba između obitelji, društva i karijernih uloga, žene u ruralnim područjima trpe više sukoba između posla i obitelji i trebaju društvenu pozornost. Dosadašnja istraživanja sukoba između obitelji i posla uglavnom su usmjerena na skupinu žena koje žele imati karijeru, međutim nedostaju istraživanja koja pokazuju kako žene u ruralnim naseljima funkcioniraju između obitelji i posla.

Shui (2020) kaže kako su ženska težnja za radnim postignućima i vlastitim društvenim vrijednostima u suprotnosti su s tradicionalnim moralnim konceptima. Mnoge žene ne mogu raditi kako žele zbog brige za svoje obitelji, što dovodi do odstupanja između očekivanog zaposlenja i stvarnog odabira zaposlenja. Zbog toga žene često pate od mentalnih problema i poremećaja, što rezultira smanjenjem njihove osobne dobrobiti. Postojeća istraživanja istaknula su korelaciju između sukoba između obitelji i posla i subjektivnog blagostanja.

Mnogi znanstvenici primjećuju da su žene religioznije i poslušnije autoritetu od muškaraca, što bi impliciralo da, u prosjeku, drže više "tradicionalnih" vrijednosti. S druge strane, čini se da su

žene solidarnije, vjerodostojnije i tolerantnije od muškaraca, orijentacije koje su povezane s „modernijim” vrijednostima. Objašnjenja ovih potonjih spolnih razlika u vrijednostima traže se u obrascima socijalizacije i biološkim spolnim razlikama, kao što je osobnost. Ono što analiza pokazuje je da su žene opsežnije uključene u pružanje skrbi od muškaraca, kako kod kuće tako i na tržištu rada. Čini se da žene postižu više ocjene u pogledu pomoći, suosjećanja i sposobnosti da se u potpunosti posvete drugima. Neka objašnjenja rodnog jaza usredotočuju se na razlike u sudjelovanju u radu. Više muškaraca nego žena angažirano je u plaćenim poslovima, dok su žene uključene u aktivnosti kućne njege i manje se suočavaju s novim idejama, navikama, stavovima itd., te ostaju tradicionalnije u svojim pogledima. Iako se može činiti kao razvojno ograničenje, može imati i pozitivne posljedice u smislu da žene vode brigu o očuvanju tradicionalnog znanja i održavanju pozitivne tradicije u ruralnim područjima. (Franić, Dwyer, Lewis, 2015:25)

3.1.3. Značaj žena u ruralnim prostorima

Općenito, i uz velika ograničenja, žene imaju ključnu ulogu u poljoprivrednoj proizvodnji. UN Women naglašava da kada bi žene poljoprivrednice (43% poljoprivredne radne snage u zemljama u razvoju) imale isti pristup kao muškarci, poljoprivredna proizvodnja u 34 zemlje u razvoju porasla bi za procijenjeni prosjek do 4%. To bi moglo smanjiti broj pothranjenih ljudi u tim zemljama za čak 17%, što bi značilo do 150 milijuna manje gladnih ljudi. (UN Women, 05.06.2023.)

Prema Franić i Kovačević (2019:13) žene i djevojke u ruralnim područjima ključne su za održivost ruralnih kućanstava i zajednica, poboljšavajući cjelokupnu kvalitetu života na selu i opću dobrobit, međutim, njihova se uloga često zanemaruje. Iako ti podaci nisu mjerljivi jer većinom nisu statistički prijavljeni, ali žene su glavni proizvođači hrane u zemljama u razvoju. One vode mnoge lokalne neprijavljene OPG-ove s kojima prehranjuju svoju obitelj, a prodajom stvaraju i dodatne prihode. Mnoge razvojne inicijative u ruralnom svijetu u razvoju, žene smatraju ključnim igračem u vođenju kućanstva i daju veliki doprinos poljoprivrednoj proizvodnji. Međutim, nejednakosti koje postoje između žena i muškaraca otežavaju ženama da ispune svoj puni potencijal. Žene su u osnovi najosjetljivija skupina ruralnog stanovništva. U mnogim zemljama u razvoju, žene su osim svoje uloge u proizvodnji hrane, također odgovorne i za obiteljske poslove kao što su kuhanje, pospremanje i briga o djeci i starijima. "Usprkos brojnim preprekama s kojima se susreću žene iz ruralnih područja koje ih sprječavaju da se u potpunosti uključe u zajednice u kojima žive (primjerice rodna podjela poslova, zapošljavanje i samozapošljavanja, uključivanje u rad i sustav odlučivanja u jedinicama lokalne

samouprave, i sl.) zapažene su neke od posebnosti žena iz ruralnog područja, a to su njezin optimizam, pozitivizam, tolerancija, druželjubivost, kreativnost, prihvaćanje promjena života koje nosi novo vrijeme, ali i nastojanje zadržavanja tradicije, običaja i time očuvanje identiteta kraja u kojem žive." (Sinković, Đugum 2011:143)

Prema Mohammed i Abdalla (2023:154) socioekonomsko stanje žena na selu uvelike utječe na njihovo sudjelovanje u društvenim, kulturnim i gospodarskim aktivnostima. Johansson i Korkeaaja (1997) navode kako je zapravo teško realno i procijeniti kakav utjecaj žene imaju na ruralno područje i u kojoj su mjeri ekonomski uključene u zajednicu budući da konvencionalne definicije često podcjenjuju opseg ženskog posla. Ove definicije teže stavljanju većeg naglaska na plaćeni rad i uvode rodne predrasude u razliku između neisplativih proizvodnih aktivnosti na razini kućanstva i zajednice te proizvodnih aktivnosti za prodaju ili razmjenu. Franić i Kovačiček (2019:13) navode kako žene u ruralnim područjima EU čine nešto ispod 50% ukupnog ruralnog stanovništva, one predstavljaju 45% ekonomski aktivnost stanovništva, a oko 40% njih radi na svojim obiteljskim gospodarstvima. Njihov značaj u ruralnom gospodarstvu vjerojatno je i veći, budući da njihovo sudjelovanje kroz neformalno ruralno gospodarstvo nije statistički priznato. Žene poduzetnice predstavljaju samo jednu trećinu samozaposlenih osoba u EU, a žene poljoprivrednice predstavljaju 30% ukupnog broja voditelja farmi u EU.

Jako je teško procijeniti ekonomsku aktivnost žena u ruralnim područjima obzirom da mnoge žene nisu u registru aktivnih radnika zbog prirode njihovog rada koji je često neplaćen ili su to aktivnosti koje su primarno u neformalnom obliku rada. "Dominantan oblik rada je honorarni rad na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu." (Cres, Broz, 2014:18) Službene brojke o nezaposlenosti nisu realan broj koji može reći nešto u ovom kontekstu. Skupina koja spada pod nezaposlene nije točna informacija jer one zapravo obavljaju ogromnu količinu poslova za koje nisu plaćene, a s druge strane zbog količine i opsega neplaćenih zadataka u kućanstvu i zajednici, one nemaju dovoljno vremena za stvaranje prihoda od drugih aktivnosti. Često nisu prijavljene i na Zavod i nisu u skupini nezaposlenih jer ne traže aktivno posao stoga se u službenim statističkim brojkama ne evidentiraju kao nezaposlene.

Žene u ruralnim područjima čuvarice su tradicijskog znanja o autohtonom bilju, prepoznaju i cijene važnost polja i šuma kao izvora hrane i zdravlja za ljude i životinje. Međutim, unatoč činjenici da žene u ruralnim područjima značajno doprinose prihodima i sigurnosti hrane za svoje obitelji, one često ostaju nevidljive i neprepoznate. Još uvijek ih se doživljava kao neaktivne i ovisne. Njihov rad se ne bilježi u statistici, rijetko se spominje u gospodarskim izvješćima i često ostaje nenagrađen. "Žene i dalje imaju nižu stopu ekonomske aktivnosti,

osobito u udaljenim ruralnim područjima. Štoviše, kada rade, žene su manje plaćene od muškaraca i podzastupljene na pozicijama donošenju odluka. Prosječni jaz u plaćama između žena i muškaraca u EU-28 iznosi 16,4 %, ali zbog nepostojanje rodno osjetljive statistike o prihodima u poljoprivredi jaz u plaćama žena u ovom sektoru ne možemo utvrditi." (Cres, Broz, 2014:18)

Želimo na ovom mjestu naglasiti da žene u ruralnim područjima nisu homogena skupina. Njihove uloge i doprinosi društvu razlikuju se, kao i njihove potrebe i interesi, ovisno o njihovoj dobi, veličini i sastavu obitelji i dobi djece. Stalno obilježje ipak je diskriminacija, iako u različitom stupnju. Globalna politika stavlja ravnopravnost spolova kao strateški cilj.

3.2. Rodna neravnopravnost u ruralnim područjima

Kao što je već rečeno i prikazano, žene u ruralnim područjima primaju razmjerno nižu plaću od muškaraca na ruralnim područjima, ali i žena u urbanim područjima, dok većina dokaza ukazuje na to da je njihovo radno vrijeme zapravo duže. I dalje u mnogim zemljama, pa tako u Hrvatskoj, ruralne žene imaju primarnu odgovornost za kućanske poslove, uključujući preradu i pripremu hrane, čišćenje i održavanje kućanstva, briga o djeci i briga o starijima itd. Osim svih nabrojanih zadataka, one nisu pošteđene ni produktivnog rada u obiteljskom poslu ili imanju, a provode i aktivnosti koje su od velikog značaja za zajednicu. "Većina žena nema visoko obrazovanje jer se udaju poslije srednje škole te se posvećuju odgoju djece, a nerijetko skrbe i o starijim članovima obitelji. Većinu prihoda u kući ostvaruje muškarac, koji je tradicionalno i vlasnik cjelokupne imovine, što žene čini ovisnima o muškim članovima obitelji. Veliki problem predstavlja slaba prometna povezanost, slabija dostupnost tehnologijama koju imaju građani u razvijenijim dijelovima zemlje, nedostatak infrastrukture i dječjih vrtića te ograničen pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju." (Cesar, Broz, 2019:12)

Važno je napomenuti i kako za neke poslove ruralnim ženama treba više vremena nego onima koje žive u urbanim područjima jer je razina tehnologije u kućanstvima u pojedinim ruralnim područjima i dalje poprilično niska. Rodne norme diktiraju ulogu žena i muškaraca, kao i njihove mogućnosti u pogledu vrste posla, kako u urbanim tako i u ruralnim područjima. "Žene i muškarci shvaćeni kao socijalne kategorije nemaju jednake položaje u društvu, što posljedično znači da nemaju ni jednake životne šanse. Socijalni položaj muškarcima olakšava poslovni uspjeh, bolju zaradu, dominaciju javnom i političkom sferom, dok ih ženama otežava. Povratno se, dakle, može reći da je stratifikacijska struktura društva orodnjena, pa se stratifikacijski

položaj rodova i njihov međusobni odnos dâ razumjeti kroz postojanje hijerarhijskog rodnog poretka u društvu." (Barada, Čop, Kučera, 2011: 5)

Prema Đugum i Sinković (2011:11) rodna ravnopravnost „znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnoga života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.”

“Iako je ravnopravnost spolova temeljna vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, žene u odnosu na muškarce imaju nižu stopu ekonomske aktivnosti, nižu stopu zaposlenosti, višu stopu nezaposlenosti i nižu mjesečnu zaradu, nižu zastupljenost u strukturama gdje se donose odluke od važnosti za živote građana i građanki te se nalaze u opasnosti od dugotrajne nezaposlenosti i siromaštva češće nego muškarci.” (Cesar, Broz, 2019:11)

One rade kao poduzetnice, kao poljoprivredni i nepoljoprivredni radnici, u obiteljskim poduzećima za druge, te kao samozaposlene radnice; dok preuzimaju nerazmjern dio neplaćenog posla kod kuće. Međutim, njihov je doprinos ograničen nejednakim pristupom resursima, kao i stalnom diskriminacijom i rodnim normama kojima se treba pozabaviti kako bi se omogućilo ostvarenje njihovog punog potencijala.

Za većinu cjelokupnih obitelji na ruralnim područjima zemlja je možda najvažnija imovina koju posjeduju. Ona im pruža egzistencijalnu sigurnost, osigurava hranu i siguran prihod. Geografski gledano, seoske obitelji posjeduju veliku količinu zemlje u tim područjima. Ako se pogleda proces nasljeđivanja i udio u vlasništvu, ipak veliku većinu zemlje posjeduje muškarac.

Važan pokazatelj rodne neravnopravnosti ruralnim područjima je broj muškaraca i žena vlasnika poljoprivrednih gospodarstava. Kako navode Đugum i Sinković (2011:17) na temelju istraživanja koje su proveli. Prema uzorku od 1650 žena, samo je njih 13% odgovorilo da su one vlasnice, dok 48% OPG-a je na suprugu ili partneru, 28% na roditeljima. “Na ruralnom području dominiraju tradicionalna podjela rodnih uloga i snažno izražene patrijarhalne vrijednosti, što ruralne žene kao posebnu društvenu kategoriju čini višestruko diskriminiranim i daleko od mehanizama provedbe rodno osviještene politike.” (Barada, Čop, Kučera, 2011:5)

Rodne nejednakosti u zapošljavanju u ruralnim područjima postoje i opstaju zbog niza međusobno povezanih društvenih, ekonomskih i politički čimbenika. Međutim, postoji specifičan uzrok koji nadjačava sve ostale: nevidljiva, ali snažna uloga društvenih institucija koje razvlašćuju jedan spol nad drugim. To uključuje tradiciju, običaje i društvene norme koje upravljaju zamršenim funkcioniranjem ruralnih društava i koje djeluju kao ograničenje na aktivnosti žena i ograničavaju njihovu sposobnost da se ravnopravno natječu s muškarcima.

Postoji mnogo stvarnih primjera koji potvrđuju tu teoriju o rodnoj nejednakosti koja je povezana s rodnim stereotipom. Na primjer, uvriježeno mišljenje je a je obaveza žene raditi u kući, kuhati, čistiti i brinuti se za djecu, bolesne i starije osobe. Isto tako, postoji uvjerenje da su žene manje sposobne upravljati imovinom. Te je prakse iznimno teško iskorijeniti i štetne su za sposobnost žena da se razviju kao produktivne članice društva; one guše ekonomsko osnaživanje žena.

3.2.1. Nasilja nad ženama u ruralnim područjima

Posebno značajna tema kada se govori o neravnopravnosti spolova, svakako je nasilje nad ženama. Nasilje nad ženama događa se bez obzira na dob, etničku pripadnost, vjeru, kulturu ili zemljopisno područje, međutim, vrlo je malo istraživanja provedeno koje želi utvrditi u kojoj mjeri nasilje i zlostavljanje pogađa žene u ruralnim područjima.

Kamenov i Galić (2011:85) provele su istraživanje na temu "Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj", gdje su ispitale percepciju izloženosti diskriminaciji. Ono što su zaključile je da su žene u urbanim područjima više osjetljive na diskriminaciju nego žene u ruralnim naseljima. "U hijerarhiji skupina žena izloženih diskriminaciji kod stanovnika ruralnih područja na vrhu se nalaze žrtve obiteljskog nasilja, žene s invaliditetom i Romkinje. Kod stanovnika urbanih područja taj je redoslijed sličan: Romkinje, žene s invaliditetom i žrtve nasilja. Za sve druge skupine daljnji redoslijed je jednak, tako da se pri kraju nalaze nezaposlene žene, žene u seoskim sredinama i pripadnice drugih nacionalnih manjina. Zanimljivo je da stanovnici sela jednako kao i oni iz gradova stavljaju na začelje diskriminaciju žena koje žive na selu."

Statistike kažu kako žena najčešće doživljava nasilje upravo od strane partnera ili vlastite obitelji. Peek-Asa i sur. (2011:1743) napravile su istraživanje specifično na temu nasilja nad ženama u ruralnim područjima. Oni navode kako su žene u malim i ruralnim područjima prijavile najveći broj slučajeva obiteljskog nasilja (22,5%), u usporedbi s ženama u ruralnim gradovima (15,5%). Žene u ruralnim područjima prijavile su teže slučajeve fizičkog nasilja za razliku od žena u urbanim područjima. Isto tako, kažu kako je i psihičko zlostavljanje variralo ovisno o sredini življenja. Međutim, ne dolaze do adekvatnog razloga zašto je to tako, predlažu ideju kako je to zbog činjenice kako je skrivanje nasilja u tim područjima lakše izolirano. Veća pojavnost nasilja također može biti posljedica nejednakosti u pristupu uslugama koje pomažu u intervenciji protiv ili sprječavanju nasilja.

Jedan od razloga zašto ženama predstavlja problem prijava nasilja je u tome što su policija, savjetovanje i pravne službe teže dostupne u ruralnim nego u urbanim područjima, većinom ne postoje, a najbliže savjetovanje je udaljeno u najbližem urbanom području do kojeg je potrebno doći javnim prijevozom čije se linije vidno smanjuju, ili osobnim prijevozom.

Problem koji se pojavljuje zbog očekivanja zajednice, a utječe na ženu, je i u kasnijim mirovinskim primanjima. Obzirom kako prihvaćaju brigu o obitelji i kućanstvu, prisiljene su žrtvovati karijeru i plaćene poslove. Prema tome, ograničene su i na kasnija mirovinska primanja. Ako je kojim slučajem žrtva nasilja ili neuređene obitelji i braka, zbog manjka vlastitih financijskih sredstava, teže se odlučuje i na borbu protiv nasilja.

Iako je žena u većini društava nažalost obezvrijeđena, područje kućanstava i skrbi igra važnu ulogu u društveno i gospodarskom razvoju svake zemlje. Mnoge razvijene zemlje i zemlje srednjeg dohotka sada se suočavaju s dobro poznatom krizom skrbi zbog povećanog sudjelovanja žena u plaćenom radu, nejednake podjele odgovornosti skrbi u kućanstvima, mijenjanja demografskih profila i nevoljkosti državljana da preuzmu slabo plaćene poslove. Kako navode Shui i sur. (2020) istraživanja su pokazala da su žene više pod stresom od muškaraca, a posebno su pod stresom žene koje rade puno radno vrijeme čija djeca imaju manje od 13 godina, dok su najčešći stresovi uglavnom zbog obitelji, posla i gospodarstva.

Nekoliko je ključnih politika koje je potrebno promijeniti kako bi se osiguralo osnaživanje žena u ruralnim područjima, jedan od faktora je i rješavanje neravnopravnih odnosa moći između spolova i uvjerenja koja odražavaju rodno uvjetovano nasilje. Tradicionalne prakse koje se provode generacijama sustavno štete položaju žena.

3.3. Mogućnosti unapređenja društvenog položaja ruralnih žena

U ruralnim sredinama žene nemaju puno prilika za zapošljavanje. Većinom su ograničene na vlastita poljoprivredna gospodarstva ili zapošljavanje na drugim poljoprivrednim gospodarstvima kojima su potrebni sezonski radnici. Prema podacima vidljiva je značajna uključenost seoskih žena u poljoprivredu, prvenstveno kao neplaćene ili pomoćne radnice u obitelji. Upravo takva statistika naglašava važnost razvoja politika i programa koji se bave potrebama, interesima i ograničenjima žena, kao i muškaraca u sektoru poljoprivrede. To uključuje preuređenje i jačanje savjetodavnih sustava kako bi bili osjetljiviji na žene i uključili ih, rješavanje strukturnih prepreka pristupu žena proizvodnim resursima i poboljšanje financijskih sustava kako bi odgovorili na potrebe ruralnih žena proizvođačica i poduzetnica, uključujući iseljavanje iz manje proizvodni segmenti ruralnog gospodarstva.

Cesar i Brzo (2014:6) naglašavaju važnost uvođenja razvoja žena u ruralnim područjima kao jednog od faktora koji bi doveo do sveukupnog ruralnog razvoja. "Osnovno obilježje politike ruralnoga razvoja jest nastojanje da se razvojno zaostajanje ruralnih područja zaustavi učinkovitim korištenjem svih njihovih resursa. Hrvatska politika ruralnoga razvoja svojim razvojnim dokumentima i propisima slijedi europska usmjerenja."

Barada, Čop, Kučera (2011: 5) navode kako postoje razne odredbe s kojima je Hrvatska nastojana poticati razvoj žena u ruralnim područjima no, "unatoč preuzetim ciljevima Pekinške deklaracije i Platforme za djelovanje u hrvatskim su mjerama i politikama koje se bave pitanjem žena i poštivanjem i zaštitom njihovih prava ruralne žene ostale nevidljive. Mora se priznati da je situacija donekle promijenjena uvođenjem obilježavanja Svjetskog dana seoske žene u prethodnoj Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova. Doduše, radi se o jednoj jedinoj mjeri i to u području ljudskih prava žena."

Franić i Kovačićek (2019:15) identificirali su nekoliko izazova za budućnost ruralnog zapošljavanja:

- starenje poljoprivrednog stanovništva,
- sudjelovanje mladih i žena u ruralnom gospodarstvu,
- širenje EU.

Kako je spomenuto prije u radu, puno je politika i strategija usmjereno na razvoj ruralnog područja, na to su se u svom radu osvrnuli Čagalj i sur. (2021:93) "ruralni prostor u Republici Hrvatskoj dugo vremena nije bio u središtu kako društvenog tako i akademskog zanimanja, dok s druge strane Europska Unija (EU) već desetljećima poklanja veliku pozornost njegovom svekolikom razvitku, posebno poljoprivrede kao temeljne djelatnosti potpomognuto utemeljenjem mnogih fondova s izdašnim financijskim sredstvima."

3.3.1. Promicanje obrazovanja za ruralne žene

Iako se svijet nalazi u 21. stoljeću, još će puno vremena morati proći da se potpuno promjeni slika vrijednosti muškog i ženskog djeteta. Dodatna godina srednje škole, ili fakulteta, povećava konačnu plaću žena, potiče ih da se kasnije udaju i imaju manje djece, što rezultira i time da su samostalne pa nisu prisiljene podnositi nasilje u obitelji, no u mnogim dijelovima svijeta i dalje se obrazovanje dječaka smatra važnijim od obrazovanja djevojčica. Veliki su naponi uloženi da se što više ukloni rodni jaz, no, sada je potrebno uložiti više napora u smanjenje velikog jaza između urbanih i ruralnih područja.

Jedan od primjera kako žena drugačije gleda na poljoprivredu od muškarca je i istraživanje koje su proveli Franić, Dwyer i Lewis (2015:23) gdje je provedena anketa kako bi se ispitalo kako poljoprivrednici na ruralnom području Virovitičko-podravske županije shvaćaju koncept održivog poslovanja. Rezultati su pokazali da je najvažniji aspekt održivosti poslovna ekonomija. Mnogo su manje vodili računa o drugim kriterijima održivosti (društveni, ekološki). Pokazalo se da su rezultati ankete izravno povezani sa spolnom strukturom ispitanika. Dvije trećine su bili muškarci, koji su na pitanja odgovarali uz aktivnu suradnju žena. Žene su ispunile jednu trećinu upitnika, uz neznatno učešće muškaraca, uglavnom po pitanjima suradnje s državnim institucijama, tehnologije proizvodnje i subvencija. Što se tiče pojma „održivi razvoj“, muški ispitanici uglavnom razumiju njegovu ekonomsku dimenziju, kao „održavanje financijske stabilnosti“ gospodarstva. Žene „održivo“ tumače radije s obzirom na društvenu i prostornu dimenziju: kako održati („održati“) obitelj na okupu, ostati na selu, imati nasljednika. Žene su također bile daleko osjetljivije na pitanja okoliša, doživljavajući ih kao dobrobit za zdravlje obitelji.

Nije realno reći kako do sada nije bilo tečajeva za osposobljavanje žena, bilo ih je, međutim, predmet podučavanja većinom su bile ograničene aktivnosti usmjerene na može se tako reći ženske djelatnosti, koje dodatno potiču marginalizaciju, ali ne i uključivanje žena u ruralnu zajednicu. Kako navodi Johansson i Korkeaaja (1997), u zapadnoj Europi, žensko stručno osposobljavanje i obrazovanje prvenstveno je koncentrirano na tradicionalno "ženske" predmete, kao što su odjeća, rukotvorine, ruralno domaćinstvo, prerada hrane i agro-turizam. Dok je u zemljama srednje i istočne Europe stručno obrazovanje i osposobljavanje ruralnih žena koncentrirano na poljoprivredu, hortikulturu i vinogradarstvo, ono je bilo usmjereno na proizvodnju velikih razmjera u centralno planiranim gospodarstvima i stoga temeljeno na vrlo specijaliziranoj i uskoj razini stručnosti. Takvo osposobljavanje tek treba prilagoditi promjenjivim zahtjevima ruralnih zajednica, kao što je potreba za osposobljavanjem u ekološki prihvatljivim proizvodnim metodama, uključujući organski uzgoj, uzgoj ribe i poljoprivredno šumarstvo, ili za osposobljavanjem u poslovnom planiranju, financiranju i postupcima zajma, i u poduzetništvu. Nadalje, predlažu da se više uključe komunikacijske tehnologije koje bi ponudile nove mogućnosti zaposlenja u ruralnim područjima. Uz sve navedene tečajeve, važno je dodati i edukacije za nove vrste poslova koje bi realno žene mogle pokrenuti neovisno o geografskom položaju. Svijet je u trenutku razvoja kada lokacija za obavljanje određenih zanimanja nije važna i jako puno ljudi obavlja svoje svakodnevne poslove izvan ureda, stoga je potrebno preispitati edukacije koje se nude u ovim područjima.

3.3.2. Osnaživanje ruralnih žena kroz edukaciju o njihovim pravima

"Aktualne mjere i projekti poticanja zapošljavanja ne prepoznaju ruralnu ili seosku ženu kao posebnu društvenu skupinu koja je u riziku od socijalne isključenosti i opterećena problemom nezaposlenosti." Barada, Čop, Kučera (2011: 5) UN Women podupire vodstvo i sudjelovanje žena na selu u oblikovanju zakona, politika i programa o svim pitanjima koja utječu na njihove živote, uključujući poboljšanu sigurnost hrane i prehrane te bolji život u ruralnim područjima. Obukom se stječu vještine za traženje novih sredstava za život i prilagođavanje tehnologije njihovim potrebama. (UN Women, 05.06.2023.)

Muhammed i Abdalla (2023:153) zaključuju da promicanje osjećaja sudjelovanja, odgovornosti i aktivne suradnje među ženama na selu, zajedno s jačanjem samopouzdanja i osnaživanjem njihove uloge u obraćanju pozornosti na pitanja okoliša formiranjem lokalnih grupa za samopomoć i traženjem potpore od relevantnih institucija vodi izgradnji povjerenja žena u njihovu sposobnost.

Franić i Kovačević (2019:41) smatraju i kako je problem niskim mirovinskim primanja i u nepoznavanju vlastitih prava ili u niskoj svijesti o važnosti mirovinske štednje. Kažu kako razlog za jaz u mirovinama se nalazi kako je rečeno u niskoj svijesti na početku radnog vijeka ili jednostavno zbog nedostatka novaca za štednju. Neke od njih smatraju kako nemaju dovoljno informacija o mirovini ili su informacije zbunjujuće, ili nemaju povjerenja u mirovinske stupove.

Kamenov i Galić (2011:91) došle su do saznanja kako žene u ruralnim područjima manje vide diskriminaciju, odnosno, da možda imaju veću toleranciju na diskriminaciju. "Naime, pokazalo se da slabije obrazovani, kao i muškarci, percipiraju rodnu neravnopravnost i diskriminaciju manje prisutnom, da su manje osjetljivi na lošiji društveni položaj žena, manje su zainteresirani za ta pitanja, manje znaju da je diskriminacija zabranjena i kažnjiva, a istodobno misle da je u posljednjem desetljeću rodna diskriminacija smanjena." Upravo iz ove izjave jasno je vidljivo zašto je važno raditi na edukaciji žena o njihovim pravima.

3.3.3 Politike i strategije za unapređenja društvenog položaja ruralnih žena - primjer Hrvatske

Većina javnih ustanova u društvu, kao što su ambulante, škole i vrtići, ljekarne, banke i trgovine, zahtijevaju određeni broj stanovnika kako bi bile ekonomski održive za osnivanje. Veliki broj slabo naseljenih ruralnih zajednica, posebno onih udaljenih od urbanih središta, izgubilo je mnoge usluge u potpunosti ili su ih centralizirale u novim ruralnim središtima - često na znatnoj udaljenosti. Jedna od gospodarski i ekonomskih politika Europske unije je zapošljavanje žena kroz Europski socijalni fond, pod nazivom natječaja "Zaželi – program za zapošljavanje žena". Naziv operativnog programa je "Učinkoviti ljudski potencijali 2011.-2017." Trenutno je na snazi četvrti po redu ovakav projekt koji se pokazao izuzetno uspješnim. Kroz ovu vrstu projekta utjecalo se na nekoliko društvenih faktora. "Ova operacija ima za cilj uključivanje teže zapošljivih / ranjivih skupina žena na tržište rada, što ujedno podrazumijeva borbu protiv siromaštva i smanjenje nezaposlenosti te prevenciju prerane institucionalizacije i poboljšavanje kvalitete života krajnjih korisnika operacije, osoba u starijoj životnoj dobi i/ili nemoćnih osoba pružajući im podršku u svakodnevnom životu, posebice onih koji žive u teško dostupnim i slabije naseljenim mjestima." (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 12.06.2023.)

Mnogo je ideja kako pomoći ženama poduzetnicama, a kreiraju se i politike i zakoni koji bi pomogli ženama u ruralnim područjima da ostvare svoju konkurentnost. Jedan od načina predlaže se kroz izmjenu Zakon o poljoprivrednom zemljištu. "Prijedlog je, naime, da se za žene poljoprivrednice uvedu dodatni bodovi kod natječaja za zakup poljoprivrednog zemljišta, čime se, tvrdi ona, prepoznaje i priznaje multifunkcionalna uloga žene u ruralnom prostoru i osigurava da lakše uđe u posjed zemlje." (Šajn Rak, 2022)

Kako navodi Johansson i Korkeaaja (1997) na poboljšanje položaja žena u ruralnom području moguće je djelovati kroz pet faktora, to su poboljšanje širenja informacija, povećanje sudjelovanja žena u gospodarstvu, povećanje sudjelovanja žena u donošenju odluka, rodno osviještena politika, te socijalna jednakost i kulturni preporod.

"Europski parlament je 2008. godine donio Rezoluciju o položaju žena na selu (2008.) u kojoj se, između ostalog, poziva države da:

- u suradnji s regionalnom i lokalnom upravom, otvaraju mogućnosti za obrazovanje i osposobljavanje žena te svoju politiku usmjeravaju na poboljšanje općih životnih uvjeta za žene u ruralnim područjima (zdravstvena zaštita, pravna zaštita, pravo na rad, kulturne i društvene aktivnosti, donošenje odluka),

- potiču žensko poduzetništvo,
- podupiru udruživanje žena, modele mentorstva i udruge poduzetnica,
- potiču projekte za pomoć i savjetovanje pri osnivanju inovativnih poduzeća za primarnu poljoprivrednu proizvodnju, koja će otvarati nova radna mjesta, posebno za žene,
- razvijaju pravni oblik zajedničkog vlasništva koji će u cijelosti poštivati prava žena te im osigurati socijalnu zaštitu i priznavanje njihovog rada,
- daju ideološku i financijsku potporu za neplaćeni i dobrovoljni rad te upozoravaju na važnost društvenog rada ženskih organizacija." (Cesar i Broz, 2014: 22)

Iako u teoriji ne postoje muška i ženska zanimanja, u praksi je ipak vidljiva podjela. Posljednje desetljeće ne pokazalo da većina zemalja prolazi kroz proces uključivanja žena u poljoprivredu, ali je još uvijek neobično da žene sudjeluju u raspravama i odlukama o poljoprivrednom poslovanju. Uključivanje žena u ruralni razvoj također znači osiguranje sudjelovanja u planiranju i donošenju odluka o razvojnim ciljevima, strategijama i projektima. Također je važno da žene podjednako aktivno sudjeluju kao i muškarci u formuliranju politika i strategija razvojnih agencija i tijela, te da se te agencije i tijela obvežu osigurati da njihove aktivnosti budu jednako dostupne i korisne ženama i muškarcima. Obuka i promicanje planiranja razvoja žena i poboljšanje zastupljenosti žena i ženskih udruga u odborima i odborima (kroz postavljanje ciljeva, ili promjenu vremena, mjesta i stila sastanaka...) imalo bi pozitivan učinak. (Franić, sur., 2015:25)

Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, zajedno s lokalnom radio postajom i udrugom žena HERA, provodili su projekt "Europske prilike za seoske žene", na području tri sjeverozapadne hrvatske županije. Cilj projekta je bio informirati žene iz ruralnih područja o mogućnostima koje donosi članstvo u Europskoj uniji te podići svijest o njihovom doprinosu EU. Uključuje edukaciju žena o financijskim mogućnostima kroz EU fondove i namijenjen je ženama koje pokazuju interes i sposobnosti za razvoj inovativnih projekata u obrazovnom programu. Žene koje vode inovativne projekte, vode zadruge, OPG-ove, obrte ili inicijative bit će snimljene u četiri kratka filma koji će biti prikazani na okruglim stolovima, sajmovima, raznim događanjima, na lokalnim TV postajama i YouTube kanalu. Namjera je prikazati primjere dobru praksu i inovativne pristupe koji imaju potencijala u drugim dijelovima zemlje, kao i pokazati svoj doprinos razvoju lokalnih zajednica. (Franić i Kovačićek, 2019:51-52)

Kako bi se osnaživanje žena bilo jače, stvorena je suradnja između okolnih država kroz partnerstvo. Italija, Slovenija i Hrvatska pokrenule su zajednički projekt pod nazivom "Empowering rural Women", a projekt je osvojio i nagradu "Community Award" gdje se borio

između 840 drugih prijavljenih programa i projekata. Nositelj projekta je "Klub članova Selo", a kako kažu, "cilj projekta je osnaživanje žena u ruralnim područjima i jačanje kapaciteta lokalne zajednice putem edukacija o (samo)zapošljavanju, ruralnom poduzetništvu i sl." (Klub članova selo, 25.06.2023.) U projekt su uključena četiri sljedeća partnera:

- Iter Vitis European Federation, Italija,
- Konzorcij Turizem v zidanicah, Slovenija,
- Udruga "Uzorne hrvatske seoske žene", Hrvatska,
- Udruga "Lovari - Romska kuća", Hrvatska.

Klubu članova Selo ovo nije jedini projekt, osim njega imaju i "Projekt 'ZaŽene – povezane znanjem i iskustvom' koji osnažuje žene iz ruralnih područja Hrvatske, BiH, Srbije i Sjeverne Makedonije". Projekt je sufinanciran sredstvima Ministarstva vanjskih i Europskih poslova Republike Hrvatske, a cilj je partnerstvo i međunarodna suradnja žena u ruralnim naseljima. (Žene i mediji, 25.06.2023.)

4. ZAKLJUČAK

Žene u ruralnim područjima igraju ključnu ulogu u pružanju potpore svojim kućanstvima i zajednicama u postizanju kvalitetne hrane i prehrane, stvaranju prihoda i poboljšanju ruralnog života i općeg blagostanja. Oni doprinose poljoprivredi i ruralnim poduzećima te potiču lokalna i globalna gospodarstva. Ipak, još uvijek se suočavaju s upornim strukturalnim ograničenjima koja ih sprječavaju u potpunom uživanju svojih ljudskih prava i ometaju njihove napore da poboljšaju svoje živote kao i živote drugih oko sebe.

Kao što istraživanje pokazuje, u gotovo svim ruralnim područjima, stope nezaposlenosti su više među ženama nego među muškarcima, a čak i ove brojke najvjerojatnije podcjenjuju broj žena u ruralnim područjima koje bi željele raditi kada bi bilo dostupno odgovarajuće zaposlenje. Neke od politika koje su donesene u posljednjim godinama, kao što su zatvaranje javnih ustanova kako bi se smanjili izdaci za javne usluge, imale su dodatan negativan učinak na žene. Primjerice, zatvaranje škola, vrtića i ustanova za starije, dovele su do toga da se stavio dodatan teret na žene koje su dobile obavezu.

Kako bi se utjecalo na poboljšanje položaja žena u ruralnom području, moguće je sagledati probleme kroz pet kategorija na koje potrebno utjecati, to su poboljšanje širenja informacija, povećanje sudjelovanja žena u gospodarstvu, povećanje sudjelovanja žena u donošenju odluka, rodno osviještena politika, te socijalna jednakost i kulturni preporod. Sustavi obrazovanja mogu nuditi različite vrste edukacija i osposobljavanja, mogu sveobuhvatno raditi na edukaciji žena o njihovim pravima, ali diversificirani ruralni razvoj najviše će ovisiti o vještinama i kreativnosti njegovih mladih ljudi, odnosno žena u ovom slučaju, za iskorištavanje novih mogućnosti.

5. POPIS LITERATURE

1. Cesar, S., Broz, T. (2014) Europske mogućnosti za žene s ruralnih područja. CESI, Zagreb
2. Čagalj, M., Ivanković, M., Dulčić, Ž., Grgić, I., Paštar, M. (2021) Tipologija ruralnog prostora Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na Splitsko-dalmatinsku županiju. *Agroeconomia Croatica*, Vol. 11, No. 1, str. 93-103
3. Franić, R., Kovačićek, T. (2019) The professional status of rural women in the EU. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament
4. Franić, R., Dwyer, J., Lewis, N. (2015) International Day of Rural Women 2015. Study for the Femm Committee, Directorate-general for International Policies, European Union, Brussels
5. Mohammed, S.H.R., Abdalla, A.M.O. (2023) Women Participation in the Activities of Rural Women Schools and Its Relationship With Some Personal Characteristics. *International Journal of Applied Sciences and Technology*. Volume 5, Issue 1, str. 152-158
6. Peek-Asa, C., Wallis, A., Harland, K., Beyer, K., Dickey, P. (2011) Rural Disparity in Domestic Violence Prevalence and Access to Resources. *J Womens Health (Larchmt)*, Vol. 11, str. 1743-1749
7. Sinković, K., Đugum, J. (2011) 101 pitanje za ženu iz ruralnih područja. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, ADEPTA, Zagreb
8. Bončina, M. (2023) Na današnji Dan žena slavimo poljoprivrednice: 'Ponosna sam jer sam žena sa sela'. <https://green.hr/na-danasnji-dan-zena-slavimo-poljoprivrednice-ponosna-sam-jer-sam-zena-sa-sela/> (02.06.2023.)
9. DZS. (2023) Zaposleni prema djelatnostima u ožujku 2023. <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/57989> (09.06.2023.)
10. Eurostat (2022) Urban-rural Europe - demographic developments in rural regions and areas, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_demographic_developments_in_rural_regions_and_areas#Population_structure (10.06.2023.)
11. Eurostat (2023) Predominantly rural regions experience depopulation <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230117-2> (10.06.2023.)

12. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Aktivni projekti. Zaželi – program zapošljavanja, <https://www.hzz.hr/projekti/zazeli-program-zaposljavanja-zena-faza-iii/> (12.06.2023.)
13. Johansson, I.B., Korkeaoja, J. (1997) Improving the situation of women in rural society, Liberal, Democratic and Reformers' Group, Finland. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=7668> (02.06.2023.) UN Women. The role of women in rural development, food production and poverty eradication.. <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/rural-women-day/2013> (05.06.2023.)
14. Klub članova selo: Osnaživanje ruralnih žena, <https://klubselo.hr/projekti/nagrada/osnazivanje-ruralnih-zena>, (25.06.2023.)
15. Shui, Y. i sur. (2020) Work-family balance and the subjective well-being of rural women in Sichuan, China, BMC Womens Health, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6941245/>, (15.06.2023.)
16. Šajn Rak, J. (2022) Postotak žena u Hrvatskoj koje su vlasnice OPG-ova iznad EU prosjeka: 'Izmičemo se od stereotipa'. Konferencija ruralne Europljanke. <https://www.vecernji.hr/vijesti/postotak-zena-u-hrvatskoj-koje-su-vlasnice-opg-ova-iznad-eu-prosjeka-izmiceno-se-od-stereotipa-1627952> (02.06.2023.)
17. UN Women. The role of women in rural development, food production and poverty eradication.. <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/rural-women-day/2013> (05.06.2023.)
18. Žene i mediji, View Larger ImageProjekt 'ZaŽene – povezane znanjem i iskustvom' osnažuje žene iz ruralnih područja Hrvatske, BiH, Srbije i Sjeverne Makedonije, 2022, <https://www.zeneimediji.hr/projekt-zazene-povezane-znanjem-i-iskustvom-osnazuje-zena-iz-ruralnih-podrucja-hrvatske-bih-srbije-i-sjeverne-makedonije/>, (25.06.2023.)